וְשִׁינּוּ חֲכָמִים בְּשִׁיעוּרָן, ואף שהשיעורים הם הלכה למשה מסיני, כמבואר בגמ' להלן, כוונת הגמ' כאן היא שחכמים הסמיכו את ההלכה על השינוי בלשון הפסוק, מחמת הסברא של 'יתובי דעתא' (שיח יצחק). ויש שביאר, שבהלכה למשה מסיני נאמרו רק סוגי השיעורים של כזית וכביצה וככותבת וכו', אך לא נאמר לאיזה דין בתורה יש לייחס כל אחד מהם, ודבר זה מסרה התורה לחכמים כפי הכרעת דעתם, והם אמרו שכותבת הוא שיעור החיוב ביום הכיפורים, לפי שבשיעור זה מתיישבת דעתו של אדם ומבטל בכך את העינוי (מהר"ץ חיות, וראה עוד ביאורנו לעיל עט, א ד"ה וקים, ולהלן ד"ה שמא).

תָּפַסְתָּ מְרוּבֶּה לֹא תָפַסְתָּ תָּפַסְתָּ מוּעָט תָּפַסְתָּ - שכשתתפוס את המרובה, אם היה לך לתפוס את המועט, נמצאת שתפסת שלא כהוגן, ואילו כשתתפוס את המועט, אפילו אם היה לך לתפוס את המרובה, תפיסתך תפיסה, לפי שבכלל מאתים מנה (רש"י חגיגה יז, א). ויש שפירשו, שלמידה מרובה אין קצבה, שהרי לעולם תוכל להרבות, אבל למועט יש סוף (תוס' חגיגה שם, בשם יש מפרשים, וראה שם מה שהקשה על זה), ועל כן בעניננו, אין לך לתפוס את השיעור של ביצת בר יוכני, כי שמא יש ביצה ממין אחר שהיא גדולה יותר, ואין לדבר סוף (תוספת יום הכיפורים). ויש שהוסיפו, שאף בדבר שיש לו קצבה, אם המידה המרובה היא לקולא, יש לך לחשוש לחומרא למידה המועטת (תוס' לעיל עב, א), ולכן בעניננו יש לחשוש לטומאת אוכלין כבר בשיעור ביצת תרנגולת (הגהות רעק"א על תוספת יום הכיפורים).

הָאוֹכֵל חֵלֶב בַּזְּמַן הַזֶּה צָרִיךְ שֶׁיְּכַתּוֹב לוֹ שִׁיעוּר, שהעובר בזמן הזה עבירה בשוגג שחייבים עליה חטאת, צריך לכתוב לעצמו שחייב חטאת [וכן מצינו בגמ' (שבת יב, ב) שנהג רבי ישמעאל בן אלישע], כי יתכן שבית המקדש יבנה בימיו, וצריך הוא לזכור להביא קרבן חטאת. אך האוכל חלב, אין די שיכתוב שחייב חטאת, אלא צריך שיכתוב את השיעור שאכל, כדי שיזכור מהו, ואז ידע אם אכן חייב חטאת, וכפי שיתבאר בגמ' להלן (ע"פ רש"י, וירושלמי פאה א, א). ומה שאמרו בגמ' במנחות (קי, א) 'כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת', וכן מה שאמרו בתענית (כז, ב) שבזמן שאין בית המקדש קיים, על ידי קריאת סדר הקרבנות מעלה הקב"ה כאילו הקריבום לפניו ומוחל לישראל על עוונותיהם, אין זו כפרה גמורה, ועדיין חייב להביא קרבן חטאת (חקרי לב או"ח ב, שיורי ברכה או"ח א, ו, וכן משמע בשערי תשובה ד, יד).

ואם מת ולא נבנה בית המקדש בימיו, פקע חיובו ואינו צריך להביא בתחיית המתים, משום שפנים חדשות באו לכאן (שיורי ברכה שם, ממשמעות רש"י), או משום שהמיתה כבר כיפרה עליו, וכמו שמצינו ב'חטאת שמתו בעליה' שהולכת למיתה (ע"פ מיוחס לר"ן שבת יב, ב, רש"י מעילה י, ב, ותוס' תמורה טו, ב). ויש שדעתו, שאף כשיקום בתחיית המתים, יצטרך להביא חטאת (שיורי ברכה שם, ע"פ האריז"ל).

■ להלכה, העובר עבירה שיש בה חיוב חטאת, יכתוב בפנקסו שכשיבנה בית המקדש יביא חטאת, ויתן לצדקה כשווי הקרבן, וכן יתענה ארבעים יום או יפדה בצדקה, ונכון שיאמר גם פרשת חטאת (ראה רמ"א או"ח שלד, כו, מג"א שם, לג, ומשנ"ב שם, וראה עוד משנ"ב תקעא, ד, וביאה"ל שם, ב).

שֶׁמָּא יָבֹא בֵּית דִּין אַחֵר וְיַרֵּבֶּה בְּשִׁיעוּרִין, שרבי אלעזר חולק על רבי יוחנן שאמר להלן שהשיעורים הם הלכה למשה מסיני, ולדעתו השיעורים נקבעו על ידי חכמים, ולכן יש כח ביד בית אחר לשנות את השיעור (מראה הפנים בירושלמי חגיגה א, ב, ע"פ הירושלמי שם, הובא ביפה עינים). ויש שביארו בזה, שגם לרבי אלעזר השיעורים הם הלכה למשה מסיני, אלא שסובר כ'אחרים' להלן, שהשיעורים נשכחו וחזרו ויסדום בית דינו של יעבץ בכח הפלפול ע"פ המידות שהתורה נדרשת בהן, ולכן יש אפשרות שבית דין אחר יחלקו על פלפולם, ויקבעו שיעור אחר, ויאמרו שלא כך היתה ההלכה למשה מסיני (מרומי שדה; חי' הגרי"ז).

ויש שפירש, שאין הכוונה שבית דין מאוחר יקבעו שהשיעור אינו בכזית בינוני, שבזה בודאי לא תיתכן מחלוקת על הקבלה המסורה בידינו במשנה בכלים (יז, ח) שהשיעור הוא בכזית בינוני, אלא שהם יקבעו שהשיעור של כזית בינוני הוא שונה, או שישערו את מדידת כזית חלב באופן אחר, ודבר זה מסור לחכמים שבכל דור ודור לפי ראות עיניהם (חזו"א כלים כג, י, אך כתב, שמהירושלמי הנ"ל לא משמע כן, וראה עוד ביאורנו לעיל ד"ה ושינו).

לֹא שָׁכַח מִידִיעָתוֹ אֵין מֵבִיא קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתוֹ, ועל כן, האוכל פחות מכזית בזמן הזה, אף אם יחדשו בית דין לעתיד לבוא שהשיעור הוא בכזית קטן, לא יתחייב בחטאת, כיון שאינו שב מידיעתו, שהרי כעת קיימא לן שכזית הוא כזית בינוני, וגם אם היה יודע שחלב הוא היה אוכלו (רש"י). ואף שהיה נמנע מלאוכלו משום ש'חצי שיעור אסור מהתורה', אינו נחשב שב מידיעתו אלא כשנמנע מחמת חיוב החטאת (תוס' רא"ש). ויש שכתבו, שקושיית הגמ' כאן היא רק לדעת ריש לקיש שחצי שיעור מותר מן התורה (ראה קהלת יעקב [אלגאזי] קלז, יד דוד).

ואף שהעושה ע"פ בית דין שטעו, נחשב שב מידיעתו, כיון שאם היו יודעים בית דין שטעו והיו חוזרים בהם, היה גם הוא חוזר בו [ראה הוריות (ב, א)], זה הוא דוקא בטעות העשויה להתברר באותו זמן, אבל בעניננו כיון שההלכה הפשוטה בכל ישראל היא שהשיעור הוא בכזית בינוני, אלא שיתכן שתתחדש הלכה כשיבנה בית המקדש שהשיעור הוא בכזית קטן, אינו נחשב שב מידיעתו (משנה למלך שגגות ב, ב). ויש שביאר, שגם אם בית דין לעתיד לבוא יקבעו שהשיעור הוא בכזית קטן, אין זה בירור למפרע שהוראת בית דין בזמן הזה היתה טעות, אלא שיש כאן מחלוקת בין החכמים, ומאחר ו'אין לך אלא שופט שבימיך', אינו 'שב מידיעתו', כי גם אילו היה יודע שבית דין בדור אחר יאמרו אחרת, מחוייב הוא לשמוע לבית דין שבימיו (גבורת ארי).

אך לולא הסברא שאינו 'שב מידיעתו', היה חייב חטאת, ואין אומרים שכיון שמחוייב הוא לשמוע לבית דין שבימיו, והוראת בית דין שתקטין את שיעור הכזית לא תחול אלא מכאן ולהבא, נמצא שאין שיעור כזית באכילתו (קושיית הרש"ש, והגר"א ווסרמן בקונטרס דברי סופרים ד, ג), משום שביחס להבאת קרבן חטאת כשיבנה בית המקדש, אנו דנים לפי בית דין שבאותו זמן, ולפי הוראתם נמצא שאכל שיעור שחייבים עליו חטאת, שכלפי הדין של עכשיו – שהוא הבאת הקרבן, אנו דנים גם את המעשה שלמפרע – של אכילת הכזית (קהלות יעקב כ).

ויש שביאר, שדוקא כשסבור שזו חתיכת חלב ואכלה מחמת הסתמכותו על הוראת בית דין בשיעור כזית חלב, בזה אומרים שאין כאן כלל חיוב חטאת, משום ש'אין לך אלא שופט שבימיך' וצריך לשמוע להם אף אם ע"פ האמת הם טועים, אבל בעניננו כיון שהיה סבור שזו חתיכת שומן, אכילתו לא היתה מחמת

■ המשך במילואים עמ' 120